

INDEKS KNJIGA

TITO BILOPAVLOVIĆ: »EXODUS«

»Mladost«, Zagreb, 1971.

Exodus je treća zbirka pesama Tita Bilopavlovića. U njoj je na određen način anticipirano najostvarenije i najpredmećenije iskustvo pesnika Bilopavlovića; glasovi njegovih prethodnih zbirki *Pijesku već oplakanom* i *Vrt za prijatelje* ovde su apstrahovani u jedan osnažen i jasan poetski sistem.

Niti blizak niti udaljen od tokova u hrvatskoj poeziji, Bilopavlović je prisutan kao pesnik autentične kontemplacije, dalek svakoj konfesiji, govori unekoliko reduciranim jezikom, pevajući nepatetički, u nastojanju da dočara emblematskim, slikovitim postupkom opredmećenje egzistencijalnog u pesmi u pevanju stvarnog.

Ali, on ne eksplicira sadržaj stvarnog, niti daje sliku realnog, već, naprotiv, potiskuje realnost, preoblikuje ne jednostavnim supstituiranjem, parcijalnom simbolikom, već nas korelativnom višeznačnošću uvodi u rezultate imaginativnih spoznaja i sadržane objektivizacije. Bilopavlović nastoji da što plastičnije i slikovitije evocira neke esencijalne datosti. Pesnik se »prepušta« mnoštvu slika, vizuelnih senzacija i njima pokrenutih asocijacija, bivajući na pragu ortološkog u jednom aleatoričkom i diskurzivnom prožimanju realnog i irealnog. Tražeći sadržaj življenja u dramatici i konvulziji unutrašnjih i spoljnih sila egzistencije, Bilopavlović oseća i izražava egzistencijalnu jezu i diskoliju bez emfaze, na jednoj jasnoj distanci.

Exodus je izlazak, ishod, čin oslobađanja, emitovanje pesnikovog iskustva, sukcesivno i irreverzibilno isijavanje značenja pesme, pesme koja podrazumeva akt samostvaranja, »unutrašnju vedrinu«, blagoslov i smutnju. Naslov zbirke je uslovljen unutrašnjim rasporedom Bilopavlovićeve poezije, unutrašnjom potrebom za ishođenjem, za izlaskom iz varljivih okova reči, jezika.

Bilopavlovićeva knjiga je sačinjena od dva ciklusa (*Ogledalo* i *Exodus*), prikazujući poeziju koherentnog i čistog zvučanja, interesantnog jezičkog materijala i sugestivnog sadržaja.

U prvoj pesmi *Ars poetika* Bilopavlović je iskazao veoma senzibilno i nadahnuto promišljanje čina pevanja, nastalo posmatranjem sopstvenog pevanja i pevanja uopšte.

*Varljiv je to posao gospodo moja
Slagati ljupke zvuke za izbirljiv sluh
U mucu kruh svoj kusa duh
Što se zakoprca u svjetskoj buci
Dajte škudu za trud*

To nije tamna lirika, ona svoja tajanstva i disonance sabira u jasne stihove. U Bilopavlovićevoj nastojanju da pomiri sadržaj pevanja i zvukovnu snagu, tako strukturirana pesma treperi asocijacijama i otvara neku multiplicitiranu i dinamičnu snovitost. Bilopavlović ne opeva prolazne ideje, nego evocira trajne i sveprisutne planove i entitete egzistencije. Razumljivo je gotovo očajničko traženje izlaska, ishoda, u naporu da se nadrašte opsesivna snaga izgubljenosti, da se ovlada sudbinom. Bilopavlović traga za mudrošću, za osvajanjem i identifikovanjem ishoda, za suprotstavljanjem mrtvog i živog, njihovim međusobnim preplitanjem i otkrivanjem vlastitog puta svesti. Ostaje samo pev, oružje svevremenosti, magijsko spasenje, prežestano vraćanje; budi i dalje živ, budi i dalje živ...

Mada je ciklus *Exodus* napravljen kao poezija u prozi, Bilopavlović nije izgubio

kontinuitet osnovnog plana; u *Exodusu* pesnik se kreće između slobodnog stiha i neodređenog teksta pesnički zgusnutog sadržaja, on ostaje između oralnog i grafičkog, ne obavezujući i dopuštajući odsustvo svakog formalnog okvira i ograničenja. Ishod pevanja u prozi nije u ritmičkoj urednosti, već u »zvučnosti«, zvučnosti u mislima.

Konačno, *Exodus* je zaokupljenost stalnom i većinom seobom putem rasprostrtim i neosvojenim, putem istovremeno identifikovanim i nesaznatljivim, nevidljivim, izjednačenim sa našom ljubavlju i mržnjom.

J. Z.

I. G. PLAMEN I MARKO POGACNIK:
»PEGAM IN LAMBERGAR«

Edicija OHO, samostalno izdanje.

Po svojoj neobičnosti, ova se knjiga i među neobičnim izdanjima izdvaja. Postoje, doduše, ciklusi, ali bez naslova; jednostavno su svaki na različitoj hartiji: žutoj, zelenoj, plavoj i narandžastoj. I svuda simetrija, bez izuzetka: levo pesma, desno Pogačnikov crtež (koji zaslužuje posebnu pažnju, jer nije reč o ilustraciji, već o ravnopravnom produktu; a da i ne govorimo o ekvivalenciji »suštinak«, svedenosti«, lapidarnosti, kako pesama tako i crteža).

Ova poslednja Plamenova knjiga rezultat je dugogodišnjeg sistematskog i teškog rada da se jezički materijal šaržira, eliptizuje, pročisti, kako bi se, s najmanje reči, dosegla najveća gustina sadržaja, poruke. Po tome, po jednom skoro kamingzovski opsežnom i krajnje složenom pristupu pesmi, njenoj evoluciji, do završnog doterivanja, Plamen se iskazuje skoro kao neki »vestal« fenomena jezika.

I, upravo za tu čudnu sintezu- miksturu savremenog postupka kodificiranja i kabalističkih formula, možemo da zaključimo da predstavlja ono »geisterovsko« u modernoj slovenačkoj literaturi.

Njegove najnovije pesme, od svega nekoliko stihova, već sasvim »desintaksizirane«, statične, s tendencijom ka »haiku«-formi (gde je svedenost jezika, kao i u uzoru, samo manifestacija jednog nastojanja za svedenosti daleko širih misaono-emotivnih okvira), konačno, građene na apsurdu i sardoniji, zaista predstavljaju jedan od izuzetnijih trenutaka u najnovijoj slovenačkoj poeziji.

Stiče se uverenje da najveće mogućnosti, ipak, leže tamo gde, uz jedan jezički realitet, egzistira, možda kao »inkarniran«, ali svakako kao otkriven, obelodanjen, i jedan drugi realitet, onaj iz sveta »van«-pesme.

J. K.

POL LANGRAN: »UVOD U PERMANENTNO
OBRAZOVANJE«

Radnički univerzitet »Braća Stamenković«, Beograd, 1971.

»Ako je istina da je život večna borba, nije li onda potrebno da se budući odrasli ljudi u školi pripremaju za takmičenje, ili možda treba, naprotiv, na razne načine i postepeno u toku obrazovanja stavljati akcent na saradnju i sporazumevanje.«

Ovako se pita autor razmatrajući problem, danas, u veku vratolomnih promena, kada stečena znanja putem klasičnog načina obrazovanja. On se niz godina bavio veoma ozbiljno ovim problemom kao stručnjak UNESK-a i na tom planu dao do sada veoma značajan doprinos. Knjigom *Uvod u permanentno obrazovanje* Pol Langran nastavlja svoja istraživanja, ovom prilikom više kao teoretičar i misionar novog značajnog poduhvata na polju obrazovanja koje će biti adekvatno vremenu i zahtevima savremenih promena u svim sferama ljudske delatnosti. On u ovoj knjizi veoma temeljito pristupa problemu permanentnog obrazovanja, pri čemu treba reći da je među prvima jasno razlučio obrazovanje odraslih, ko-

je je steklo pravo građanstva u nekim zemljama kao kod nas, od problema permanentnog obrazovanja, koje je još uvek samo kao ideja prisutno, a negde čak i proklamirano i ozakonjeno, dok se realizacija odlaže pre svega zbog toga što ustaljeni oblici i institucije za obrazovanje dece i omladine drže monopol u toj oblasti i što u njima ima veoma malo inovatora.

Koliko je problem permanentnog obrazovanja kompleksno i veoma složeno pitanje vidi se i u ovog autora, jer ga on razmatra u sferi društva (kao njegovog sastavnog elementa). Prvo poglavlje ove značajne knjige, *Iskušenja savremenog čoveka*, pruža mogućnosti čitaocu da se uveri i sazna koji su uzroci što »ne prepoznaje okolinu u kojoj živi, a konačno ne prepoznaje ni samog sebe.« Značajno je spomenuti i odeljak *Demografska ekspanzija*, jer je autor ovde veoma smelo i argumentovano naglasio prevashodni značaj obrazovanja. »Ako se prihvati princip po kojem razmnožavanje vrste treba da bude podvrgnuto kriterijima racionalnosti i ravnoteže između potreba i raspoloživih resursa, izgleda da je jedino obrazovanje u stanju da donese efikasna i trajna rešenja problema koji se tiče dostojanstva čoveka i žene kao i uslova njihove egzistencije.«

U drugom poglavlju, *Snage koje deluju*, autor veoma temeljito ispituje probleme koji koče uvođenje novog načina obrazovanja, koje svojom primenom umnogome pretpostojićem institucionalizovanom obrazovanju. A snage koje uglavnom koče uvođenje čuvaju postojeće plašeći se novog. »Jer čak i zemlje koje su najbolje opremljene za donošenje odluka zasnovanih na znanju i eksperimentima oklevaju da promene situaciju koja, uprkos greškama i nedostacima ima prednost što postoji i što se uspostavlja u prividnom redu. Oprez prevladava nad logikom.«

Posebno je zanimljiv deo u kojem se razmatra značenje permanentnog obrazovanja, gde se može jasno sagledati imperativna nužnost njegovog uvođenja i razvijanja, jer se »kultura nekog lica ne određuje sa »više« ili »manje«, sa »bolje« ili »gore«, a ni kao funkcija broja i kvaliteta znanja i veštine suseda ili nekog prosečnog duhovnog modela. Kultura označava skup napora i iskustava pomoću kojih čovek sve više postaje on sam.

U četvrtom poglavlju, *Dimenzije i ciljevi*, autor se zadržava na ovom problemu u okviru postojećeg društva, ističući njegovu nužnost i plodove koje permanentno obrazovanje rađa. Permanentno obrazovanje je proces koji ima svoj početak, ali mu se ne može odrediti kraj niti čak sme pomisljati na njega, jer bi u tom slučaju bilo izgubljeno. Zadatak je njegov da, pre svega, uči čoveka kako da uči, kako sam da radi na svom duhovnom preobražaju, uzdizanju i obogaćivanju, da ga, dakle, nauči da sam koristi duhovne i ostale ljudske tvorevine, ali i sam da ih stvara.

»Danas takav poduhvat (uvođenje permanentnog obrazovanja) spada u kategoriju mogućeg. Permanentno obrazovanje danas predstavlja veliku nadu. A ta nada počiva na veri u čoveka, na veri u njegovu sposobnost da postane odrastao.«

Dakle, Pol Langran veoma optimistički poriče svetlu budućnost permanentnog obrazovanja koje je preko obrazovanja odraslih već počelo da hvata čvrste korene i daje dobre plodove u nekim zemljama.

T. S.

BORISLAV HORVAT:
»NEBESKI ŽALI«

»Ugao« Vršac, 1971.

Ovo je druga po redu zbirka Borislava Horvata (prvu je, pod naslovom *Nikom do mene*, objavila Matica srpska još 1962. godine). U knjizi se nalazi 40 pesama, ukomponiranih u tri ciklusa: Orfejev bes, Nebeski žali i, poslednji i najobimniji, *Opelo*.

U Horvatovim pjesmama zapaža se osjećaj za ritmiju, klasičnu metriku, fakturu građenja linija, koja se oslanja na nekoliko shema rimovanja, s katrenskom strofikom i onom u sekstama. Ovaj pesnik se opredelio, tradicionalistički, manje-više, za jednu poznatu, ustaljenu i starovremensku leksiku pesničkih izraza (tipa: »puti«, »brodi« i sl.). Međutim, prihvatanje takve vokacije nije ga onemogućilo da dođe do određene individualizacije iskaza, ne u nekom zavidnom stepenu, ali ipak dovoljno; dokazujući da pevanje, po uzorima iz književno-istorijske prošlosti ne mora odmah da znači i poetsku konzervativnost. Evidentno je da Horvat ima određeni afinitet za takav tip poezije, koja zahteva vezanu formu i da, baš na taj način, uspeva da realizuje svoj intimistički i ispovedni, metaforični i lirski pesnički glas.

Najinteresantnije i najambicioznije, možda, jesu pesme prvog ciklusa, gde u drevenom orfejskom mitu pesnik traži izvesne odgovore, poistovećenje i mogućnost za vlastitu viziju te velike teme. No, ne bi se moglo reći da je Horvat u stanju da dostigne verodostojnu aktualizaciju orfejske »problematike« (to zahteva daleko veću poetsku snagu i povišeniji i potresniji tembr pevanja) i sasvim lično viđenje metamorfoza koja je, tokom vremena, doživela fabula tragedije mitskog pevača.

Eventualne zamerke odnosile bi se na izvesna ponavljanja, s malim variranjem nekoliko aforističkih tvrdnji, na povremenu neinventivnost poenti i na prazno nizanjanje stihova u nekim pjesmama, dopadljivim, ali besadržajnim. Draz, ljupkost, lepršavost ipak nije dovoljan kvalitet.

J. K.

RADOMIR RAJKOVIĆ: »RAZGLEDNICE«

»Ugao«, Vršac, 1971.

Nova knjiga pesama Radomira Rajkovića, posle pet ranije objavljenih — *Pesak i leto*, *Pustare*, *Maske*, *Ljudi*, *Panonske elegije* — ne može odgovoriti ni autoru da li je zaista uspeo da sublimiše neko svoje iskustvo u dobru poeziju. Njegova poslednja knjiga, kao ni prethodne, ne obavezuje izuzetnim pesničkim sadržajem. Rajković je pesnik konformističan i neobično sklon literarnom maroderstvu i kompiliranju. Za njega je poezija svojevrstna aleatorika, veština pabirčenja i želja da se bude što dopadljiviji. Ne znajući za meru, pesnik nekontrolisano reda stihove pune frivolnosti i misaonog siromaštva. U jednom nadrealističkom, ponajmanje umetnički ostvarenom maniru, Rajković iskazuje banalnosti, pomodne refleksije u jednoj pogubnoj i paradoksalnoj diskurziji (*Ti kažeš: krava Ja vidim i tele*). Rajković je u emphazi prepun usklika, sjaja evropskih metropola, imena i imena, čitava jedna nomenklatura disparatnog i nebitnog. Ostaje utisak da u ovoj knjizi nema zrele snage i da je ona konglomerat nejakih stihova, kazanih dosta nevešto i bez nadahnuća.

J. Z.

ESAD P. EKINOVIĆ:

»POKUŠAJ RAVNOTEŽE«

Biblioteka mladih fonda A. B. Simić, Zagreb, 1971.

Iz nekih 40-tak pesama zbirke Esada Ekinovića možemo se uveriti da se radi o pesniku sklonom slobodnom stihu i verbalnoj invenciji, tek s povremenim, unutarnjim, slikovanjem; opredeljenom za iskaz, tek ovlaš ritmizovan, koji bi, da nema inverzije, eksklamacija i pesničke, mada odviše »otvorene« metaforike, delovao sasvim prozno. Izgleda da mu najviše »leže« distisi, u poslednjem ciklusu, istoimenom sa naslovom čitave knjige. Taj ciklus je i najbolji, koliko-toliko koherentan, eliptično rasterećen retoričkih suvišnosti, kojima je, i inače, pe-

sniik »platio« izvestan »dug« u nizu drugih pesama, naročito u *Ex ponto moderno*, gde imamo i rasprisanost, »neekonomisanje« rečima, to je teško probiti se do smisaone i značajske srži tih linija.

Ekinović konstatuje zbivanja u našem okružju (da li je to, samo, dostatno za razlog pevanja?); erotizam, naša životna kontingentnost, nemogućnost izbavljenja, bezizlazje. Time što se u pesmi *Ulica* obara, estradaški na estabilarne, zaplašene, svojoj »civilizaciji« ropski privržene građane, on je isto onoliko moderan pesnik koliko je to i masa drugih.

Verlen i *Stecak* primeri su za pesme iz kojih možemo naslutiti pesnikovo viđenje nekih poznatih teme ili simbola, ali to su samo krokiji, crtece u mimohodu, doticaji, daleko od šireg zahvata.

Esad P. Ekinović je još jedan u množini naših pismenih donekle interesantnih pesnika, skromnog formata i dosta ujednačenog fona pevanja.

J. K.

ELVIRA RAJKOVIĆ: »EUMENIDE«

»Ugao«, Vršac, 1971.

Elvira Rajković, pesnik i pripovedač, prvi put se javila u književnosti knjigom poezije *Znam za tebe* (1969), a nedavno je vršaćki *Ugao*, u 29. svesci svoje biblioteke, izdao i njenu prvu knjigu proze pod naslovom *Eumenide*. Knjiga je komponovana od sedamnaest kratkih priča koje su u knjizi podeljene, više grafički nego tematski, u tri bezimena ciklusa.

Elvira, uglavnom, koristi dva načina pripovedanja. U prvom, manje zastupljenom, njena priča ima čvrstu fabulu, likove i situacije, ali u toj kratkoj novinskoj priči sav pripovedni potencijal ostao je nerazvijen, ugušen. Drugi način pripovedanja je znatno harmoničniji, ali zato bez fabule i čvrste pripovedačke osnove. Sporom strujom lirskog pripovedanja, Elvira, u stvari, piše »ničemu«. Pred nama promiču svetlosti, boje, zvukovi, neki predmeti, neki likovi, slabi kao senke.

Ova proza, u celini, nema sugestivnosti ni onih neminovnih životnih sadržaja. Svojim osnovnim tonovima Elvirine priče podsećaju na pripovedački manir Vere Blagojević.

D. P.

ROBER DESNOS: »PESME IZ MOJE ULICE I MOJE DUŠE«

»Bagdala«, Kruševac, 1971.

Izborom i prevodom Nikole Trajkovića, *Bagdala* nam omogućuje da se prvi put susretne sa poezijom Robera Desnosa.

U svojim počecima Desnos pripada krugu hipnista, a docnije ulazi u sferu dadaizma, družići se sa A. Bretonom, T. Carom, L. Aragonom i drugima, da bi negde 1922. godine svojoj poeziji dao nadrealne okvire, odvojivši se od Bretona u toliko meri, da ulazi u polemiku sa njim u cilju odbrane nadrealizma, a rezultat te polemike biće »Treći manifest nadrealizma«, čiji će on biti tvorac.

Pesme obuhvaćene ovom knjigom svrstane su u cikluse, od kojih svaki okuplja pesme srodne po formi, dobu u kome su nastale i stanju pesnikove duše. Ti ciklusi (*Na pola puta*, *Gorke pesme*, *Nekoliko pesama za decu* i *Pesme bez naslova*) opet čine jedan sklop vezan snom u nadrealnoj pariskoj noći.

T. B.

OBAVEŠTENJE

Molimo naše čitaoce da uplate pretplatu na časopis za 1972. godinu čekovnom uplatnicom na žiro-račun 657-3-298 kod Novosadske banke u Novom Sadu.

STOŠIĆEVA VIZIJA PLANETARNE PUSTOLINE

Tokom decembra u Galeriji Matice srpske održana je izložba somborskog umetnika Zorana Stošića »Vranjskog«. Slikar je izložio oko sedamdeset dela: radova u drvetu, ulja i crteža u više tehnika.

Slike su nastale u periodu 1969—71. godine, a podeljene su na nekoliko većih, tematskih ciklusa.

Koliko su Stošićeve kompozicije hromatski koherentne (preovlađuje smeđa gama, uz nešto sivih tonova; intenzivno crvena je, recimo, kao i bela, vrlo retka), isto toliko su i, inspiracijsko-sadržajski, usaglašene. To, jasno, ne znači da se radi o ograničenosti uobrazilje; naprotiv.

Signature, minijature grba grada Sombora, manir triptihona i ostalo upućuju na Stošićevu intenciju da svojoj tragalackoj aktivnosti da jedan starovremenski, tradicionalni, ikonopisački karakter. Ali, to je samo okvir. Ovaj umetnik je izričito moderan. Njegova misaonost je takva. Svaka slika kao da je esej, meditacija za sebe, o zastrašujućem fenomenu obeščovećenosti i totalne pustoši, civilizacijskog neishoda, dominantnog u ovom vremenu. Stoga su kompozicije naseljene tišmom oblaka, herikena, maglina, nejasnih obrisa dalekih planeta, ostataka modula i svemirskih postaja.

Slike kao da poseduju dubinu, perspektivu prostornosti; stvar je motrioca i njegove imaginativnosti koliko će daleko putovati. No, u svakom slučaju, ne beskrajno, bar ne dalje od »hromatske iluzije«. Mislim da je Stošiću, na nekoliko najvrednijih platna, pošlo za rukom da registruje »transcendentalnu bankizu«, kamuflažnu dimnu zavesu, konačnu prazninu (ako to, ona, jeste).

DOBROVIĆEVE GRAFIKE

Izloživši u Salonu Tribine mladih jedino svoje serigrafije, Juraj Dobrović nije prezentovao čitavu svoju dejstvenost na planu novih tendencija. Izostali su reljefi i objekti (njegovi poslednji, glavni i konzekventni dometi u plastici).

U čitavom izloženom materijalu mogle bi se izdvojiti nekoliko celine: »sferične« grafike, koje karakteriše vizuelni utisak uzdrzanog, dvolinijskog rotiranja (među ovima, najinteresantnija je ona iz »Polja 65«, gde je bojni sloj, kao i pozadina, takođe beo, ali — jer je upotrebljena specijalna boja, koja, pri tome, ima i izvesnu blagu reljefnost, — ipak je ostvareno kontrastiranje; zatim grafičko-vizuelna polja, koja podsećaju na kvadratne listove presavijenih uglova. Njima srodne bile »Mape 71« i »Polje 71« s krajnjom intenzifikacijom optičko-hromatskog efekta. I, konačno, »Mapa 69«, unutar čijih delova, takođe, egzistira izvesna distinkcija, iako je polazni element isti — kvadrat. Ove grafike bi mogle biti, zapravo, jednodimenzionalne verzije-inicijati autorovih objekata (»Prostorna konstrukcija«, 64).

Za čitav Dobrovićev eksponatorij, sa ove izložbe, karakteristično bi bilo oslanjanje na iskustva op-arta, ali u sasvim individualizovanom vidu, kao i specifičan tretman hromatike, koja trpi samo »čiste«, linijama determinisane, bojene površine. Uz položaj figure, nijanse bi, takođe bile instrument podsticaja progresije osnovne strukture, čime se postiže njen dinamizam.

Juraj Dobrović se afirmisao u okviru pokreta »novih tendencija« (zajedno sa Pice-ljem, Srncem, Sutejem i ostalima).

J. K.